

УДК 7.067:784

Цитування:

Леонтієва С. Л. Сучасне вокальне виконавство як збереження духовних цінностей української культури. *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. праць. 2020. Вип. 38. С. 154-158.

Leontieva S. (2020). Modern vocal performance as the preservation of the spiritual values of Ukrainian culture. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 38, 154-158 [in Ukrainian].

Леонтієва Софія Леонідівна,
старший викладач кафедри академічного
та естрадного вокалу Інституту мистецтв
Київського університету
імені Бориса Грінченка
<https://orcid.org/0000-0002-6664-5288>

СУЧАСНЕ ВОКАЛЬНЕ ВИКОНАВСТВО ЯК ЗБЕРЕЖЕННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Мета роботи: аналіз сучасного вокального мистецтва як духовного носія цінностей української ментальності та їх відображення у культуропросторі. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів, а також емпіричних, загальнонаукових (аналіз, синтез) методів. **Наукова новизна.** В статті зроблено спробу проаналізувати сьогоденний стан вокального мистецтва, його типові сучасні чинники розвитку, а також особливостей функціонування в глобалізаційних процесах культуропростору. Особливо зроблено акцент на формуванні сучасного концепту збереження цінностей через вокально-поетичну мову. **Висновки.** Вокальне виконавство існує в просторі є концептуальним зображенням сучасних йому подій та настроїв у соціумі. Через вокальне мистецтво, що пов'язане з вербальною складовою, можливе найбільш повне втілення культуропростору епохи. Вокальне мистецтво як таке, що є позиційно доступним людству та іманентною ознакою архетипів української ментальності, а також надає можливості через закріплене в ньому поетичне слово актуалізувати питання меж надіндивідуальним, соціальним, історичним досвідом особистостей в певному полі культури як визначального для детермінування характеру діяльності та пізнання архетипних складових у культуротворчих процесах, які здатні відбивати індивідуально-національний та загальносвітовий контекст й в такий спосіб бути засобом збереження духовних цінностей.

Ключові слова: вокальне виконавство, духовні цінності, українська культура

Leontieva Sofia, Senior Lecturer, Department of Academic and Pop Vocals, Institute of Arts, Kyiv University named after Boris Grinchenko

Modern vocal performance as the preservation of the spiritual values of Ukrainian culture

The purpose of the article is the analysis of modern vocal art as a spiritual carrier of the values of the Ukrainian mentality and their reflection in the cultural space. **The methodology** is the application of comparative, historical, and logical methods, as well as empirical, general scientific (analysis, synthesis) methods. **Scientific novelty.** The article attempts to analyze the current state of vocal art, its typical modern factors of development, as well as the peculiarities of functioning in the globalization processes of cultural space. Special emphasis is placed on the formation of a modern concept of preserving values through vocal and poetic language. **Conclusions:** vocal performance exists in space and is a conceptual image of contemporary events and moods in society. Due to the vocal art, which is connected with the verbal component, the most complete embodiment of the cultural space of the epoch is possible. Vocal art as one that is positionally accessible to humanity and an immanent feature of the archetypes of the Ukrainian mentality, as well as provides opportunities through the poetic word enshrined in the actualization of the boundaries of the supra-individual, social, historical experience of individuals in a particular field of culture. components in cultural processes that are able to reflect the individual-national and global context and thus be a means of preserving spiritual values.

Key words: vocal performance, spiritual values, Ukrainian culture

Актуальність теми дослідження. Питання національної ідентичності фундаментально пов'язані з духовністю, а відповідно – з ціннісно-

моральними настановами, які відображені у системі національної культури. Сьогодні прояви національної культура достатньо строкаті й частково визначаються соціокультурними потребами громадян. Цілком логічним постає звернення до вокальної музики в її сучасному розрізі, як відображення наріжних інформаційних, мовних, духовно-світоглядних запитів суспільства. Звернення до мистецтва зумовлено пошуком гармонійного розвитку суспільства, а вокальна музика є відображенням емоційного стану загальносоціального простору. В такому контексті вокальне мистецтво постає як втілення гармонії, яка є духовною субстанцією естетичного об'єкта. Звернення до вокальної складової музичного мистецтва обумовлено його популярністю сьогодні як в звичайному житті, так й через засоби масмедіа, появи спеціальностей в закладах вищої освіти тощо. Отже, розгляд вокального виконавства як питома збереження духовних цінностей визначається метою й пропагує розгляд даного питання в контексті соціокультурних процесів сьогодення.

Аналіз літератури. Питання духовних цінностей в культурі та мистецтві традиційно розглядається в наукових дослідженнях, які пов'язані, перш за все, з їх формуванням, а конкретніше – в педагогічній галузі. Серед таких досліджень виокремлюється низка досліджень О. Олексюк, С.Шипа, Л.Бондаренко та інших. Ці дослідження базуються на ціннісних засадах мистецтвознавчої освіти. В контексті нашої роботи варто зосередитися на таких, що зверталися до вивчення вокально-виконавської творчості відповідно до соціокультурних умов – Н. Говорухіна, Н. Дрожжина, І. Ісаєва, М. Муратов, Т.Каблова, О. Козаренко. А також до розвідок, що присвячені становленню української ідентичності, пошуку самоідентифікації та формуванню власних культурних кодів – О. Ангархаєв, С. Дрожжина, М. Козловець та ін.

Зазначені дослідники звертаються до мистецтва та культури з різних векторів, але узагальнюючого висновку щодо ролі саме вокального виконавства в збереженні духовних цінностей сьогодні не має.

Виклад основного матеріалу. Вираження емоцій за допомогою голосу є для людини природним, воно генетично обумовлене людською природою. Причому людина так само

здатна до сприйняття чужих емоцій, виражених за допомогою голосу. На цьому ґрунтується здатність співу впливати на емоційний світ людини. Окрім цього, мистецтво вокалу, як і будь-яке інше, дозволяє "відкрити істину життя...в осягненні метафізичної сутності буття" [4, 73]. При цьому слід наголосити на існуванні певного етапу універсалізації та більш лояльного – глобалізації, коли вся культура світу знаходить у спільному векторі розвитку. На державному рівні утверджується розуміння, що глобалізація для культури має значний позитивний потенціал завдяки розширенню творчих здібностей людини та суспільства, інтеграції життєвих цінностей, обміну культурними надбаннями, інтенсифікації світових інформаційних потоків тощо. Водночас глобалізація – це процес, який супроводжується культурними зіткненнями і протиріччями, провокує інформаційні війни, маніпуляції зі свідомістю громадян, насадження чужих цінностей і світогляду. Також вона зумовлює проникнення безнаціонального культурного продукту, який часто є сумнівною культурною та духовною цінністю.

Для української культури питання збереження власної самототожності в умовах глобалізаційних викликів можна віднести чи не до найбільш актуальних, що породжує безліч проблем та необхідність окреслення і розробки завдань з їх вирішення.

Ні в кого на сьогодні не викликає заперечення той факт, що сьогодні Україна переживає складні часи ідентифікаційної кризи, ознаки якої найбільш чітко проявляються, насамперед, на рівні загальнонаціональної ідентичності, коли її відсутність призводить до конфліктів, з одного боку, на рівні всієї держави, а з іншого – на рівні регіональних спільнот, провокуючи часто незрозумілі вимоги щодо мовних, етнокультурних та інших запитів. Другим загрозливим наслідком кризи ідентичності можна вважати відсутність гармонії між загальнонаціональними та приватними інтересами окремих груп населення, що стає підґрунтям міфотворчості про загрозу їх етнічній ідентичності та відриву цілей держави від реальних потреб та інтересів населення. Така ситуація не може не отримувати відповіді в музичній культурі, зокрема і вокальній культурі. Слід зазначити, що вокальне мистецтво постає як найбільш сублимована форма людської ментальності відповідно до існуючого соціального устрою.

Останнім часом в українському соціумі активізувалася тенденція, яка проявляється в увазі окремих груп населення до національно-

ідеологічних пріоритетів замість сповідування раціонально-прагматичних цілей, які сьогодні стоять перед українським суспільством. Власне, неналежна увага до формування національно-державницької ідеології упродовж всіх років незалежності і викликала суперечність між національними цінностями та глобалізованим світосприйняттям, що, у свою чергу, спровокувало незрозумілість її основних пріоритетів.

У такому контексті вокальна музика здатна виконувати певні пріоритетні завдання для впливу та поширення певного культурного вектору для збереження національної ідентичності. Цікавим моментом є той факт, що таку роль першочергово повинна виконувати естрадна музика. Саме естрадна музика простягається в житті людини провідною ланкою його вподобань та короткомиттєвих часових подій та слугує певним психологічним розвантаженням його індивідуальної емоційної сфери. Водночас саме вона є провідником емоційної єдності від людини до людини. Вона супроводжує людину в транспорті, торговельних центрах, вулицями міста та інш., саме тому вона є потужним засобом впливу на людську свідомість. Головною умовою існування того чи іншого мистецтва є його внутрішня сутність, що репрезентує потреби соціуму та є відповіддю на попит, який цей соціум й формує.

Сьогодні, не дивлячись на швидкоплинність та зміну сфер зацікавленостей, на перший план виходить потреба знаходження засобів ідентифікації себе зі світом та себе зі своєю нацією. Таке становище цілком логічно відповідає новим соціально-політичним та культурним умовам в Україні. Але всі частіше провідні діячі культури звертаються до пошуку форм збереження духовних цінностей.

Вокальне мистецтво є невідчуженою складовою всього розвитку української нації. Вираження емоцій за допомогою голосу є для людини природним, воно генетично обумовлене людською природою. Причому людина так само здатна до сприйняття чужих емоцій, виражених за допомогою голосу. На цьому ґрунтується здатність співу впливати на емоційний світ людини. Крім цього, мистецтво вокалу, як і будь-яка інша, дозволяє «відкрити істину життя ... в осягненні метафізичної сутності буття» [3].

Голосова емоційна комунікація генетично обумовлена людською сутністю, але здатність до неї деградує, якщо людина не має практики вираження і сприйняття емоцій за допомогою вокалу. У процесі придбання Незалежності нашої держави виділився спів як необхідна умова становлення нації. Цей період знаменується взагалі великою кількістю нових

культурних форм прояву арт-активності, спрямованої на відродження і збереження українського фольклору. Слід зацентувати, що унікальність вокального мистецтва в тому, що музичне існує в контексті з вербальним через одиночне виконання. Професійний вокальний виконавець – завжди соціально значуща фігура.

У нинішніх умовах музично-комунікативної локації провідне місце посідає виконавець: співак (*homo cantor*) у своїй діяльності є, насамперед, медіатором – зв'язуючою ланкою між Автором і Слухачем; по відношенню до Традиції (попередніх історичних етапів розвитку) він виконує охоронну функцію. Його творчість, зміст якої складає вокальне інтонування жанрово-стильових моделей минулого є вельми актуальною, оскільки на очах змінюється соціально-репрезентативна функція вокального мистецтва. Замість високої класики (всіх її історичних і жанрово-стильових форм, об'єднаних критерієм духовної сили спілкування) все більшу роль відіграє розважальність, візуально-кліповий формат творчості, полегшено-естрадний спосіб трансляції музики сучасному слухачеві. Масова індустрія та її технології «розкрутки» зіркових співаків встановлюють інші ціннісні стандарти вокального мистецтва [9].

Якщо ми проаналізуємо сучасну естрадну музику, то знайдемо ознаки самототожності національної культури, серед яких найбільш актуальними для української культури є національні мова та традиції. Сьогодні ми спостерігаємо у естрадній музиці цілу низку факторів, що зберігають саме духовну складову, тобто відбувається збереження національної культурної спадщини, традиційної народної культури, зокрема всіх етнічних спільнот, які проживають на теренах нашої багатонаціональної держави засобами вокального мистецтва. Йдеться про такі гурти та виконавців, як Океан Ельзи, Даха-Браха, Джемала, Тіна Кароль, а також виконавці, чия творчість охоплює вже значний період розвитку та становлення державності, як-от Іво Бобул. Вони ставлять перед собою завдання щодо формування інтегративної ідеології як запоруки ідеаціональної єдності, що тісно корелюється таким поняттям, як національна ідея й становляться носіями розвиненої системи полікультурної освіти, що опосередковано необхідно узгоджувати різноманітні культурно-регіональні інтереси на основі виховання толерантності, формування принципів міжкультурного діалогу та політики мультикультуралізму засобами музичного мистецтва.

Саме завдяки культурі та продуманій політиці в гуманітарній сфері формуються основні ідентитети, які становлять основу етнонаціональної ідентичності як окремої людини, так і всієї культурної спільноти. Недарма, як слушно зауважує український дослідник С. Кримський, розвиток культури – це найважливіший засіб збереження національної самоідентифікації. Саме культура розвиває особистість і формує людей і нові покоління. Через культуру «проходить головна магістраль національної ідентифікації. Звичайно, велике значення має державний чинник – національний суверенітет, національна політика, але ці питання наразі починають поступатися культурним процесам» [5, 4].

Формування інформаційного суспільства, яке, у свою чергу, визначило активізацію та напрям руху глобалізаційних процесів у дещо відмінному від традиційного розуміння руслі, спровокувало виникнення такого нового феномену сучасності, як інформаційно-культурна глобалізація. Саме остання, на нашу думку, щонайбільше спровокувала неоднозначні та почасти негативні трансформації, які нині загрожують розмиванням традиційних підвалин культурної самототожності, провокуючи виникнення на їх місці нових, суперечливих поєднань у формі своєрідних міксів різних ментальних цінностей.

Перший негативний наслідок інформаційно-культурної глобалізації – трансформації у мовній сфері. Саме національна мова, як відомо, з одного боку, слугує засобом ідентифікації (співвіднесення) людини себе з певним культурним середовищем, а з іншого – дає змогу останньому визначити своє позиціонування серед інших культурних спільнот у світі. Тому для людини рідна мова інколи стає чи не останнім прихистком у аморфному і роздрібленому суспільстві, яке здригається під впливом чужих ідентитетів, почасти сильніших, а відповідно, таких, які мають більше важелів для дестабілізації тих культурно-ціннісних норм і приписів, які склалися не одне століття. Українська сучасна вокальна музика сьогодні існує на позиціях адаптації та подолання мовних перешкод та приходу до перекладу зразків як академічної так й класичної естрадної музики. Це дозволяє виводити мовне питання на новий рівень, стверджувати значення мови, як духовної цінності через іншу ментальну цінність.

Загальновідомо, що у традиційних цінностях відображається властиве конкретному етносу розуміння добра і зла, ставлення до природи, соціуму, праці, розуміння особистості

та її ролі у суспільному житті тощо. Комплекс таких усталених зразків зберігається протягом століть і формує ядро національної культури. Відтак, традиційні цінності, що ґрунтуються на культурній пам'яті, релігії, сімейних традиціях, спільній історії й сьогодні відображаються у вокальній спадщині. Більше того, дослідники фіксують формування закономірної тенденції до так званого «культурного опору», який, власне, і ґрунтується на цінностях суспільства. Ядро культури найбільше не піддається глобальним тенденціям та натиску почасти радикального культурного імперіалізму та індустріалізму. Останнє, у свою чергу, і стає умовою та засобом встановлення більш тісних і складних культурних зв'язків. Процес глобалізації зумовлює однаковість товарів, стандартизацію навичок і прийомів у професійній діяльності, поширення поведінкових стереотипів, не пов'язаних з національною і культурною ідентичністю. Це, з одного боку, сприяє зближенню, розумінню, співпраці, а з іншого – позбавляє культури історичної своєрідності, оригінальності й окремішності, а відтак – викликає застереження з боку їх представників.

Загрозу такої культурної гомогенізації вбачають і дослідники, зазначаючи, що разом з глобальним поширенням зразків культурної індустрії і побутової культури «своє» втягується у вир універсальної одноманітності [8, 8].

Вокальна культура є проявом української ментальності й отже найбільш здатна зберегти традиційну культуру, як історичну основу всього різноманіття напрямів, видів і форм культур, які існують у сучасному світі. Аналіз сучасного естрадного виконавства, дозволяє визначити, що існує тяжіння до збереження історичного минулого, на основі якого, як відомо, і вибудовується перспектива майбутнього розвитку культури. Засобами сучасних технологій, аранжувань впорядковуються і усталюються різноманітні відносини і зв'язки української спільноти з навколишнім світом, визначаються умови її позиціонування серед інших спільнот.

Зазначене вище дає підстави розглядати вокальну культуру як потужне джерело збереження традиційної українських цінностей, що корелюються з поняттям культурної спадщини, що, у свою чергу, дедалі більше трансформується під впливом не лише глобалізаційних процесів, а й часових природних умов, як одну з найважливіших складових гармонійного розвитку не лише культури, а й всіх підсистем суспільного життя. Саме вокальна культурна спадщина може стати «інструментом схоплення диференційованої значущості норм

і соціальних відносин минулого в нових інституційних рамках» [7, 72-73].

Тому не дивно, що проблема збереження і самозбереження культурної спадщини, як підґрунтя етнонаціональної ідентичності держави, в останні десятиліття стала однією з базових у культурній політиці більшості країн світу. Увага до її збереження зумовлена насамперед дедалі зростаючими тенденціями до уніфікації та інтеграції світу під впливом глобалізаційних процесів, зокрема активізованих переходом до інформаційного суспільства, що негативно впливає на процеси формування національно-культурної ідентичності, а відтак – вимагає її відтворення і підтримки з боку спільних і непорушних духовно-ментальних цінностей та матеріальних культурних зразків і пам'яток.

Вокальне мистецтво, як таке, що пов'язане з вербальною складовою, є потужною базою для найбільш повного втілення культуропростору епохи. Вокальне мистецтво як таке, що є позиційно доступним людству та іманентною ознакою архетипів української ментальності, надає можливості через підбір репертуару, визначення духовних акцентів, актуалізувати питання меж надіндивідуальним, соціальним, історичним досвідом особистостей в певному полі культури як визначального для детермінування характеру діяльності та пізнання архетипових складових у культуротворчих процесах, які здатні відбивати індивідуально-національний та загальносвітовий контекст.

Література

1. Андгуладзе Н. Homo cantor. Нариси вокального мистецтва. Москва, Аграф, 2003. 240 с.
2. Ареф'єва А. Ю. Глобалізаційні процеси в культурі сучасності. Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. / гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ: Вид-во "Гілея", 2017. Вип. 116 (1). С. 185–189.
3. Каблова Т. Б. Ф. Ніцше про культуротворчий потенціал духу музики. Культура і сучасність : альманах. Київ : Міленіум, 2015. № 2. С. 51-56.

4. Каблова Т. Б., Тетеря В.М. Специфіка академічного вокального мистецтва в сучасному дискурсі культури. Культура і сучасність: Міленіум, 2018. № 1. С. 73-77.

5. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. Київ: Видавець ПАРАПАН, 2003. 240 с.

6. Любимцев К. Культура модернізуючого суспільства: між прогресом і традицією. Москва, Знання. Навички. №1, С.70-74

7. Устюгова Є. Глобалізація і культура. Санкт-Петербург: Янус, 2003. С. 25-46.

8. Kulturfoerderung in gemeinsamer Verantwortung (II). (1996) Die Krise ueberwinden .ARCultMedia. № 2. S. 8-15.

9. Nash K. Global Culture: Globalization as Postmodernization Contemporary Political Sociology. Oxford, 2002. 309 p

References

1. Andguladze N. (2003). Homo cantor. Essays on vocal art. Moscow: Agraf, 240 p. [in Russian].

2. Arefeva A. (2017). Globalization processes in the culture of the present. Gilea: scientific bulletin, vol. 116. Kyiv: Gilea, p.185-189 [in Ukrainian].

3. Kablova T. (2015). F. Nietzsche on the cultural potential of the spirit of music. Culture and modernity: an almanac. Kyiv: Millennium, 2. p. 51-56. [in Ukrainian].

4. Kablova T., Teterya V. (2018). The specifics of academic flag art in modern cultural discourse. Culture and modernity: an almanac. Kyiv: Millennium, 1. p. 73-77. [in Ukrainian].

5. Kryms'kyu S. (2003). Queries of philosophical meanings. Kyiv: PARAPAN, 240 p. [in Ukrainian].

6. Lyubimtsev K. (2010). Culture of a modernizing society: between progress and tradition. Knowledge. Skill.1. P. 70–74 [in Russian].

7. Ustyugova E. (2003). Globalization and culture. St. Petersburg: Janus, S. 25-46. [in Russian].

8. Kulturfoerderung in gemeinsamer Verantwortung (II). (1996). Die Krise ueberwinden .ARCultMedia. № 2. S. 8-15. [in German].

9. Nash K. Global Culture: Globalization as Postmodernization (2002) Contemporary Political Sociology. Oxford, 309 p [in English].

Стаття надійшла до редакції 12.07.2020

Отримано після доопрацювання 10.10.2020

Прийнято до друку 15.10.2020